

האירורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, א' סיוון התשפ"ו

חולין י"ז – בשר תאוה, בדיקות והכשר של סכין השחיטה

שאלות:

1. האם יכול להיות שהיה זמן בעם ישראל שהיה מותר לאדם בריא לאכול חזיר לכתחילה?

בשר חולין במדבר (רבי ישמעאל ורבי עקיבא)

בסוף הדף הקודם הגמרא הביאה את ההסבר של רבה למשפט במשנה "הכל שוחטין, ולעולם שוחטין, ובכל שוחטין" בשיטת רבי ישמעאל שבמדבר היה אסור לאכול בשר חולין ("בשר תאוה") והותר להם רק בשר קרבן שלמים במקדש. והמילה "לעולם" באה ללמד שההיתר לאכול בשר חולין בשחיטה, קיים גם בגלות.

○ רב יוסף הקשה על רבה שתי קושיות, ולכן הוא מביא הסבר אחר שמשנתינו היא בשיטת רבי עקיבא: שבמדבר "בשר תאוה" תמיד היה מותר, אבל הותר להרוג את הבהמה בדרך של "נחירה" (קריעה 'מהנחירים' לכיוון בית החזה). רק עם הכניסה לארץ נאסרה הנחירה וחלה חובת שחיטה 'כי ירחק ממך המקום...וזבחת'. והמילה "לעולם" באה ללמד שחובת השחיטה נשארת גם בגלות ואין היתר לחזור לנחירה שהיתה במדבר.

המחלוקת בין רבי עקיבא לרבי ישמעאל, היא, האם במדבר נאסר בשר חולין, או אפילו הותר בשר נחירה.

○ הגמרא מקשה מספר קושיות לשיטת רבי עקיבא:

- הרי היתה שחיטה במדבר הפסוק אומר "וְשַׁחַט אֶת בֶּן הַבֶּקֶר", והגמרא מתרצת שמדובר על בשר קדשים, היתר הנחירה נאמר רק לגבי בשר חולין.
- קשה מהפסוק "הֲצֵאן וּבָקֶר יִשְׁחַט לָהֶם" (במתן השלו) היתה שחיטה! הגמרא מתרצת שבמדבר, פעולת הנחירה שמכשירה את האוכל, נקראה בתורה בלשון "שחיטה".
- המשנה (לקמן פה.) אומרת שמי שנותר חיה פטור מכיסוי הדם. אם במדבר נחירה הייתה הדרך הרגילה, וכתוב בכיסוי הדם 'חיה או עוף אשר יאכל', למה פטרו מכיסוי הדם בנחירה? הגמרא מתרצת שברגע שהתורה אסרה את הנחירה בכניסה לארץ, היא כבר לא נחשבת כ"שחיטה" שמחייבת בכיסוי.

○ והגמרא מקשה גם לשיטת רבי ישמעאל:

- התורה אומרת שכשייכנסו לארץ יוכלו לאכול בקר וצאן "אֶךְ כֹּאֲשֶׁר יֹאכֵל אֶת הַצִּבִי וְאֶת הָאֵיל כֵּן תֹאכְלֶנּוּ". אם במדבר נאסר בשר חולין, איך היה מותר לאכול צבי ואיל (שהם חיות שלא עולות למזבח)?
- הגמרא מתרצת, שהאיסור במדבר חל רק על בהמות שראויות לעלות כקרבן על המזבח (בקר וצאן).

○ רבי ירמיה שאל לשיטת רבי עקיבא, מה הדין של בשר שנותר במדבר (בהיתר) והכניסו אותו לארץ?

- האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
- הגמרא מסבירה שבשבע שנות הכיבוש הותר להם אפילו שלל של גויים הכולל דברים טמאים ("כתלי דחזירי"), ולכן בשר נחירה בוודאי היה מותר.
  - הספק הוא לגבי בשר נחירה שנשאר מהמדבר והם רצו לאכול אותו לאחר שבע השנים, או בשר משלל ישראל (לא מהשלל של הגויים). והשאלה הזו נשאת ב"תיקו".
- רבה מקשה שעדיין לא פירשנו את סוף המשפט 'ובכל שוחטין', וקשה לומר שמדובר על אמצעי השחיטה כמו צור וקנה, כי אלו אמצעים שקשורים לאדם ששוחט, ואילו את תחילת המשפט פירשנו בנוגע לבהמה הנשחטת, והפירוש צריך להיות אחד לכל חלקי המשפט. לכן, רבא מציע הסבר של המשנה שהכל מדבר על השוחטים ולא על הנשחטים:
  1. "הכל שוחטין": בא לרבות אנשים שונים שכשרים לשחוט כמו כותי ומומר.
  2. "ולעולם שוחטין": בא לרבות שוחטים בכל זמן (יום וגם לילה כשיש לו אבוקה) ובכל מקום (גג או ספינה, ולא חוששים שיאמרו שהוא שוחט לצבא השמים, או לים).
  3. "ובכל שוחטין": בא לרבות שוחטים בכל סוג של כלי חד (צור, זכוכית, קנה).

2. שובאל רוצה לשחוט פרה עם משור חשמלי, זה אפשרי?

הלכות הכשר הסכין

הגמרא מפרטת איזה פגימות בסכין פוסלות את השחיטה ואיזה נחשבות לכשרות בדיעבד, אביו של שמואל שלח מספר שאלות על פגימות בסכין לארץ ישראל, לדעת איזה פגימה פוסלת. ושלחו לו משם את הכלל שפגימה ש"תופסת" (חוגרת) את הציפורן או הבשר, כמו במשור שיש בו הרבה פגימות היא פסולה. ורבי אליעזר בברייתא מבחין בין שני מצבים של פגימה בודדת בסכין:

- פגימה אוגרת: פגימה שיש לה שני "עוקצים" (בליטות חדות של מתכת) משני צדדיה. השם "אוגרת" מגיע מלשון אסיפה – היא תופסת את הציפורן משני הכיוונים (כשמעבירים את הציפורן מקצה הסכין לראשו וגם להפך).

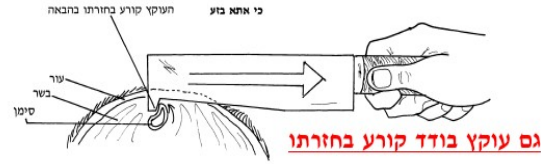
- פגימה מסוכסכת: פגימה שיש לה עוקץ רק מצד אחד ודווקא אם הפגימה בראש הסכין שמוביל את השחיטה, והצד השני של הפגימה הוחלק במשחזות. הציפורן נתקעת בה רק בכיוון אחד.

הגמרא מסבירה למה פגימה משני צדדים יותר חמורה:

- בפגימה אוגרת: העוקץ הראשון פוגע בעור ובבשר ומחליש אותם ("מחליש"), והעוקץ השני שמגיע מיד אחריו פוגע בסימנים (הקנה והוושט) וקורע אותם ("בזע"). קריעה כזו נחשבת כ"דריסה" ולא כשחיטה.
- בפגימה מסוכסכת: כיוון שיש עוקץ רק מצד אחד, אם השוחט שוחט רק בכיוון שבו הסכין חלקה (למשל: רק מוליך את הסכין קדימה ולא מחזיר אותה), החלק החד של הסכין חותר

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א את הבשר, והעוקץ שנמצא בראש הסכין לא פוגע בסימנים עצמם אלא רק מחליש את העור החיצוני.

רבא קובע שלושה כללים בסכין פגומה:

ציור 59א

1. **אוגרת**: השחיטה פסולה אפילו בדיעבד.
2. **מסוכסכת**: אסור לשחוט בה לכתחילה, אבל אם שחט בה רק בהולכה (או רק בהבאה, תלוי בכיוון העוקץ) – השחיטה כשרה בדיעבד, ובלבד שהעוקץ פוגע ראשון בעור הבהמה.
3. **עולה ויורד**: סכין שאינה ישרה לגמרי אלא גלית (מסוכסכת משני הצדדים, נמוכה במקום אחד וגבוהה באחר), ואין לה עוקצים חדים שתופסים את הציפורן – מותר לשחוט בה אפילו לכתחילה, כי היא חותכת בצורה חלקה.

פגימות מרובות (כמגירה = משור): אם יש בסכין הרבה פגימות, אפילו אם כל אחת מהן היא רק "מסוכסכת" (עוקץ מצד אחד), הסכין נידונה כמגירה והיא פסולה. כי ריבוי הפגימות מבטיח שכל פגימה תחליש את הבשר עבור הפגימה הבאה אחריה, מה שיוביל בוודאות לקריעת הסימנים במקום חיתוקם.

רב אחא בנו של רב אויא שאל את רב אשי, מה הדין בסכין שדומה לשערות של שיבולת שאין לה ממש פגם אבל היא לא חלקה לגמרי, זה פגימות מאד מאד קטנות, ורב אשי ענה שזה כשר.

3. ראובן בדק את הסכין בעצמו, ולא הראה למשגיח, האם השחיטה כשרה?

בדיקת הסכין ושיעור הפגימה הפוסלת

הגמרא דנה בחובה מהתורה לבדוק את הסכין לפני השחיטה, **רב חסדא** לומד מהפסוק שנאמר אחרי הנצחון על הפלישתים, שהתחיל עם יהונתן ונושא כליו. לאחר שכל העם צמו עד הערב, ואח"כ מיהרו לאכול את שלל הצאן והבקר. שאל המלך כעס שהעם אוכלים 'על הדם', ואמר להם "הגִּישוּ אֵלַי אִישׁ שׁוֹרוֹ... וְשַׁחַטְתֶּם בָּזָה וְאָכַלְתֶּם" והגמרא מבינה שהוא בדק לעם את הסכינים לפני השחיטה. הגמרא מבהירה שמעיקר הדין ברור שצריך לבדוק את הסכין, כי אם יש בה פגם היא תעשה נקב בוושט והבהמה תהיה טריפה.

החידוש הוא הצורך להראות את הסכין לחכם. **רבי יוחנן** מסביר, שהחובה הזו היא רק מדרבנן משום "כבודו של חכם", ולכן הפסוק הוא רק "אסמכתא".

במקומות שונים נהגו לבדוק את הסכין בצורה אחרת:

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

○ בארץ ישראל: בדקו את הסכין כנגד השמש (כדי לראות אם האור עובר דרך פגם, או להסתכל על צל הסכין ולראות אם יש בו פגם).

○ בנהרדעא: בדקו במים (מעבירים את המים ובודקים אם היא משאירה חריץ עוקץ).

אחא בר יעקב בדק לה בחוט השערה

לה בריש לישניה

○ רב ששת: בדק בקצה הלשון שלו.

○ רב אחא בר יעקב: בדק בעזרת חוט השערה.

○ בסורא: אמרו ש"הבשר אוכל אותה - הבשר יבדוק אותה" הבדיקה הטובה ביותר היא על בשר האצבע או הלשון, ככה בדיוק ירגישו סימני הבהמה. כי אם מדובר על משהו יותר קשה, הוא ידלג על פגימה, ומשהו יותר רך יקרע גם בפגימה קטנה שלא נחשבת.

לפי רב אשי, ורב כהנא (רש"י) אומר שכך ההלכה, וגם מוסיף כאן כלל עקרוני בש"ס, שכל מקום שאמורא אומר בשם אמורא פלוני, הוא לא שמע את זה ישירות ממנו, אלא דרך מישהו) הסכין צריכה בדיקה בבשר ובציפורן, ובשלושה צדדים: על חוד הסכין ומשני צדדיו. חוששים שמא הסכין לא פגומה בחוד עצמו, אלא יש בה פגם קטן בצד הלהב שעלול לתפוס את הסימנים ולקרוע אותם. (ואם לא בדק לפני השחיטה צריך לבדוק לאחר השחיטה)

רב יימר חולק וסובר שאין צורך לבדוק את הצדדים אלא רק את החוד. הוא הביא ראיה מהדין ש"ליבן סכין ושחט בה - שחיטתו כשרה". אם הלהב לוחט, הוא שורף את הבשר, ובכל זאת השחיטה כשרה כי "חידודה קודם לליבונה" (החוד חותך לפני שהחום מספיק לשרוף). וכבר ראינו בדף ח' שבית השחיטה במקום החיתוך מתרחב בזמן השחיטה, ולכן הצדדים לא נוגעים בבשר. למרות זאת, ההלכה היא שצריך לבדוק בשלושה צדדים.

ריש לקיש אומר שיש שלוש פגימות עם שיעור זהה: פגימת עצם בקרבן פסח, פגימת אוזן בבכור (שעושה אותו בעל מום) ופגימת מום בקדשים. רב חסדא מוסיף לרשימה את פגימת סכין השחיטה.

השיעור שהפוסל הוא כשיעור הפגימה שפוסלת את המזבח - פגימה ש"חוגרת בה הציפורן" (כלומר, שכשמעבירים עליה ציפורן והיא נתקעת בה). והגמרא בתחילת הדף הבא מבהירה שמדובר דווקא במזבח שעשוי אבנים שלמות, שאז גם פגימה כזו קטנה פוסלת.